

Порівняльно-правовий аналіз кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні та Ісландії

Леськів С. Р.¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.06.2024	Право	343.2

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13929280>

Анотація. Кримінальна відповідальність неповнолітніх в Україні передбачає можливість звільнення від неї із застосуванням примусових заходів виховного характеру; скорочення різновидів покарань і обмеження строків установлених покарань; м'якші вимоги увільнення від кримінального покарання; зменшення строків, опісля збігу яких щодо неповнолітньої особи є можливим застосування умовно-дострокового звільнення, а також строків погашення й зняття судимості.

Кримінальна відповідальність неповнолітніх в Ісландії передбачає, що: покарання, призначене законом за учинення правопорушення, може бути зменшеним від мінімуму, який є визначеним, якщо кримінальне правопорушення вчинено особою, якій ще не виповнилося 18 років; ніколи не можна засуджувати до більш тяжкого покарання за кримінальне правопорушення, вчинене у цьому віці, аніж на 8 років позбавлення волі; людина не може бути покарана за вчинок, який вона учинила до 15 років; при призначенні покарання слід враховувати вік винного у діянні; не дозволено посилювати покарання чи інші санкції за повторне вчинення правопорушення до особи, якій було менше як 18 років на момент вчинення діяння.

Порівняння кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні та Ісландії є важливим інструментом для розуміння цього явища.

Ключові слова: кримінальна відповідальність неповнолітніх, вік кримінальної відповідальності, покарання за вчинення неповнолітніми кримінальних правопорушень.

Comparative legal analysis of criminal liability of minors in Ukraine and Iceland

Abstract. Juvenile criminal liability in Ukraine provides for the possibility of exemption from liability through the application of compulsory educational measures, the reduction of types of punishments and the limitation of the terms of established penalties, more lenient requirements for exemption from criminal punishment, the shortening of the terms after which a juvenile offender can be granted conditional early release, as well as the reduction of the terms for the expungement and removal of criminal records.

Juvenile criminal liability in Iceland provides that the punishment prescribed by law for committing an offense can be reduced from the minimum established if the criminal offense was committed by a person under the age of 18. It is never allowed to sentence a person for a

---

¹ кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і кримінології, юридичний факультет, Львівський національний університет імені Івана Франка, <https://orcid.org/0000-0001-6079-2300>

crime committed at this age to more than 8 years of imprisonment. A person cannot be punished for an act committed before reaching the age of 15. When imposing punishment, the age of the offender must be taken into account. Furthermore, it is not permitted to impose harsher punishments or other sanctions for repeat offenses committed by individuals under the age of 18 at the time of the offense.

The comparison of juvenile criminal liability in Ukraine and Iceland serves as a crucial tool for understanding this phenomenon.

Keywords: juvenile criminal liability, age of criminal responsibility, punishment for juvenile offenses.

Вступ

Актуальність теми. Питання кримінальної відповідальності неповнолітніх є комплексним, оскільки потребує віднайдення балансу між захистом прав дитини та реакцією суспільства й держави на її протиправну поведінку. Дієвим методом дослідження сутності й методів вдосконалення кримінальної відповідальності неповнолітніх є здійснення порівняльного дослідження права України та права іноземної держави, наприклад Ісландії. Дієвість правових й соціальних інструментів цієї держави підтверджується одним із найнижчих рівнів злочинності в світі.

Вказане вище підтверджує важливість здійснення порівняння кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні та Ісландії.

Огляд джерел за темою. Питання кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні досліджували такі науковці, як Антонюк Н.О., Баулін Ю.В., Герасимчук Л.В., Глобенко Г.І., Гуртієва Л.М., Дмитришина Т.І., Лукашкіна Т.В., Меркулова В.О. та інші вчені. Питання кримінальної відповідальності неповнолітніх в Ісландії вивчали такі науковці як: І. Гуннарсдоттір, Х. Гуннлаугссон, Д. Тормундссон, Г. Фрідріксдоттір та інші дослідники.

Постановка мети. Метою дослідження є вивчення особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх у праві України та праві Ісландії, а також порівняння принципів такої сфери правових відносин у двох державах.

Результати

Теоретична частина. Особи, що є неповнолітніми нерідко вчиняють кримінальні правопорушення. До них суд може застосувати примусові заходи виховного характеру, які не є кримінальним покаранням. Протиправна поведінка дітей насамперед є пов'язаною із особливостями їхньої психіки (мається на увазі підвищена навіюваність, не сформованість життєвих орієнтацій, юнацький негативізм, наслідування). Більшість неповнолітніх, які учинили кримінальні правопорушення є особами, позбавленими належного догляду й контролю з боку дорослих.

Важливим завданням суспільства, держави і права є віднаходження інструментів реакції на вчинення неповнолітніми кримінальних правопорушень із дотриманням прав таких осіб. Особливий психологічний стан, спричинений віком дитини, вимагає спеціального ставлення до такого порушника закону із боку права. Належна відповідь правових норм на злочинну поведінку неповнолітнього має захистити суспільство та сприяти вихованню такої особи, що так само має захистити і її саму.

Аналітична частина. Згідно із ч. 1 ст. 22 Кримінального кодексу України від 05.04.2001 № 2341-III [1], кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до учинення кримінального правопорушення виповнилося 16 років. Відповідно до ч. 2 ст. 22 Кримінального кодексу України, особи, які учинили кримінальні правопорушення у віці від 14 до 16 років, підлягають кримінальній відповідальності лише за окремі кримінальні правопорушення, зокрема умисне вбивство (статті 115-117 Кримінального кодексу України), умисне тяжке тілесне ушкодження (стаття 121, частина 3 статей 345,

346, 350, 377, 398 Кримінального кодексу України), бандитизм (стаття 257 Кримінального кодексу України), зґвалтування (стаття 152 Кримінального кодексу України), крадіжку (ст. 185, частина 1 статей 262, 308 Кримінального кодексу України) тощо.

Згідно із ч. 1 ст. 32 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 № 435-IV [2], неповнолітньою є фізична особа у віці від 14 до 18 років. Отже, неповнолітні особи підлягають кримінальній відповідальності за учинення кримінального правопорушення починаючи із досягнення ними 16-річного віку, а за вчинення окремих кримінальних правопорушень із 14-річного віку.

Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх передбачаються Розділом XV Кримінального кодексу України.

Згідно із ч. 1 ст. 97 Кримінального кодексу України, неповнолітню особу, яка уперше учинила кримінальний проступок чи необережний нетяжкий злочин, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, у разі, якщо його виправлення є можливим без застосування покарання. В таких випадках суд застосовує до неповнолітньої особи примусові заходи виховного характеру, передбачені ч. 1 ст. 105 Кримінального кодексу України.

Відповідно до ч. 2 ст. 105 Кримінального кодексу України суд застосовує до неповнолітньої особи такі примусові заходи виховного характеру, як: 1) застереження; 2) обмеження дозвілля та установлення особливих вимог щодо поведінки неповнолітньої особи; 3) передача неповнолітнього під нагляд батьків або осіб, які їх замінюють, або під нагляд педагогічного чи трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання; 4) покладення на неповнолітню особу, яка досягла 15-річного віку й має майно, кошти чи заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; 5) направлення неповнолітньої особи до спеціальної навчально-виховної установи для дітей та підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує 3 років.

Відповідно до ч. 1 ст. 98 Кримінального кодексу України, щодо неповнолітніх осіб, визнаних винними в учиненні кримінального правопорушення, судом можуть бути застосовані наступні основні види покарань: штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, позбавлення волі на певний строк. При цьому згідно із ч. 2 ст. 98 Кримінального кодексу України щодо неповнолітніх може бути застосовано додаткові покарання у виді штрафу й позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Відповідно до ч. 1 ст. 103 Кримінального кодексу України, призначаючи покарання неповнолітній особі суд, окрім обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання, передбачених відповідно до статей 65-67 Кримінального кодексу України, також ураховує умови його життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку й інші особливості особи неповнолітнього. Згідно із ч. 4 ст. 105 Кримінального кодексу України судом також може бути визнано за необхідне призначити неповнолітній особі вихователя.

Важливим питанням сьогодення щодо кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні є питання покарання за вчинення кримінальних правопорушень. Як зазначає Дмитришина Т., на практиці зазвичай неповнолітнім призначається один вид покарання – позбавлення волі [8, с. 222].

Кримінальне право України для неповнолітніх осіб передбачає: а) змогу увільнення від карної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру; б) скорочення різновидів покарань і обмеження строків установлених покарань; в) м'якші вимоги (умови) стосовно увільнення від кримінального покарання; г) зменшення строків, опісля збігу яких щодо неповнолітньої особи є можливим

застосування умовно-дострокового звільнення, а також строків погашення й зняття судимості.

Важливою особливістю кримінальної відповідальності неповнолітніх є закріплення Главою 38 Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 № 4651-VI [3] положень стосовно кримінального провадження щодо неповнолітніх. Зокрема у ч. 2 ст. 484 Кримінального процесуального кодексу України зазначено, що в ході карного провадження стосовно неповнолітнього, у тому числі під час провадження із питань застосування примусових заходів виховного характеру, слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, суд і усі інші особи, які беруть в ньому участь, є зобов'язаними здійснювати процесуальні дії у порядку, що найменшим чином порушує звичайний уклад життя неповнолітньої особи й відповідає його віковим і психологічним особливостям, роз'яснювати суть процесуальних дій, рішень і їх значення, вислуховувати його аргументи під час прийняття процесуальних рішень і уживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього.

Попри закріплення законодавцем особливих вимог стосовно кримінальної відповідальності неповнолітніх на думку науковців на сьогодні Кримінальний кодекс України стосовно призначення покарання для такої категорії суб'єктів кримінальних правопорушень не відповідає вимогам світової практики. Варто внести зміни до ряду статей Кримінального кодексу України до прикладу із ціллю покращення призначення покарання неповнолітнім.

На думку Дмитришиної Т. варто внести зміни до ст. 97-103 Кримінального кодексу України, що стосуються визначення мірил мінімального карального впливу й пропорційності, а також додати нові статті, що би упорядковував процес призначення покарання. Науковиця додає, що визначальною ціллю кримінального покарання неповнолітніх осіб є процес виховання, а тому варто мету виховання неповнолітніх правопорушників закріпити у чинному Кримінальному кодексі України [8, 224].

Також потрібним є перегляд санкцій статей Особливої частини Кримінального кодексу України стосовно їх відповідності вимогам стосовно покарань, що можуть бути застосованими щодо неповнолітніх, чи закріплення у кримінальному законодавстві положення стосовно права суду переходити до м'якішого покарання за системою покарань, передбаченою ст. 51 Кримінального кодексу України, за випадків, коли жодне із запропонованих в санкції статті Особливої частини покарань не може бути застосоване щодо конкретної неповнолітньої особи. Необхідним є також прийняття спеціального закону про кримінальну відповідальність неповнолітніх [8, с. 224].

Важливою складовою кримінальної відповідальності неповнолітніх є питання звільнення неповнолітньої особи від неї. І в цій площині карної відповідальності стосовно осіб, якими не досягнуто повноліття також є ряд викликів. На думку Гуртієвої Л.М., Лукашкіної Т.В., з ціллю забезпечення дієвості інституту звільнення неповнолітньої особи від кримінальної відповідальності варто передбачити змогу застосування примусових заходів виховного характеру щодо неповнолітньої особи у разі звільнення її від кримінальної відповідальності за будь-якою підставою. Також перелік примусових заходів виховного характеру слід доповнити іще деякими заходами (наприклад, працевлаштування, закінчення навчання) [7, с. 344].

Стосовно передбачення додаткових заходів виховного характеру, що можуть бути застосованими до неповнолітнього, якого звільнено від кримінальної відповідальності варто розглянути вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 20 жовтня 2021 року в справі № 521/4558/21 [4], яким було визнано винними й засуджено за учинення замаху на крадіжку, учинену за попередньою змовою групою осіб й поєднану із проникненням до сховища (ч. 3 ст. 15, ч. 3 ст. 185 Кримінального кодексу України), двох осіб.

В мотивувальній частині вироку судом зазначено, що, даючи оцінку особистості обох обвинувачених, суд прийшов до висновку, що вони за своїм розвитком ще є неповнолітніми дітьми, хоча й мають відповідний вік (23 та 19 років), вони, що є очевидним, не розуміють всіх наслідків можливої кримінальної відповідальності за учинення правопорушення проти власності.

В цілому відносини власності для обох звинувачуваних є деякою прогалиною в знаннях та це не видається дивним, адже вихованням обох звинувачених не займались повною мірою. На це вказує їх мова, побудова речень, невеликий словниковий запас. Про певну дитячу, практично нерозумну як для дорослої людини поведінку, вказують так само й обставини правопорушення. Суд врахував обмежений розвиток й освіту звинувачуваних, відсутність розуміння відношень власності та відносин між людьми.

Обоє обвинувачених були засудженими до покарання у вигляді позбавлення волі строком на 3 роки й у відповідності до ст. 75 Кримінального кодексу України були звільненими від покарання із випробуванням строком на 1 рік; на обвинувачених було покладено деякі обов'язки, передбачені ст. 76 Кримінального кодексу України.

Також судом зазначено, що він є далеким від думки, що лише за допомогою покарань можна виправити людину. Суд вважає, що такий процес потребує, окрім тривалого часу й індивідуального підходу, також й єдності певних суспільно-виховних заходів, що б могли нести розумні людські цінності. Серед обов'язків, що їх судом покладено на звинувачуваних, було й прочитання творів Джека Лондона «Біле ікло» й віршів Тараса Шевченка.

На думку Гуртієвої Л.М., Лукашкіної Т.В., такого роду нестандартний підхід щодо обов'язків, що суд вирішив за потрібне покласти на звинувачуваних, може бути використаним й у рішенні стосовно звільнення неповнолітніх осіб від кримінальної відповідальності, причому не лише тоді, коли суд звільняє їх на основі ч. 1 ст. 97 Кримінального кодексу України, але й тому випадку, коли суд застосовує й інші підстави [7, с. 343].

Важливим інструментом дослідження властивостей й сутності вітчизняного права є його порівняння із іноземними відповідниками. В такому ключі варто здійснити зіставлення положень законодавства України про кримінальну відповідальність неповнолітніх із актами законодавства іншої держави. Можна дослідити правову систему Ісландії.

Законодавство Республіки Ісландія містять ряд норм, що стосуються особливого статусу неповнолітніх у кримінально-правових відношеннях. Так, згідно із ч. 2 ст. 74 Загального кримінального кодексу від 12 лютого 1940 року № 19 [5], покарання, що призначене законом за учинення правопорушення, може бути зменшеним від мінімуму, який є визначеним, якщо кримінальне правопорушення вчинено особою, якій ще не виповнилося 18 років, й через її молодість можна вважати, що повне покарання є непотрібним чи шкідливим. Також зазначено, що ніколи не можна засуджувати до більш тяжкого покарання за кримінальне правопорушення, вчинене у цьому віці, аніж на 8 років позбавлення волі.

Як і в Україні у науковому правничому середовищі Ісландії точаться дискусії про дієвість законодавства щодо кримінальної відповідальності неповнолітніх. Прикладом є науково-навчальна розвідка Інґіьорґ Гуннарсдоттір та Грефни Фрідріксдоттір «Чи потрібно змінювати вік кримінальної відповідальності в Ісландії?» [9]. На думку дослідниць «попит на правову систему, що є дружньою до дитини, постійно зростає» [9, с. 3]. Покарання сьогодні має, перш за все, позитивно впливати на дітей, зміцнювати їхню самосвідомість й враховувати їхні особливості. Варто так само наголошувати на конкретних, позитивних й конструктивних діях та реабілітації, а не на покаранні. Водночас це має бути можливим без завдання шкоди для правової безпеки соціуму. У Ісландії вік кримінальної відповідальності становить 15 років. Хоча правове становище

дітей в цій країні загалом є сильним у міжнародному контексті, у Ісландії відсутня спеціальна система захисту прав дитини. Натомість відповідальність за реагування на злочини неповнолітніх лежить перш за все на двох дуже різних системах - системі захисту дітей й пенітенціарній системі - але різниця поміж ними спричиняє різну реакцію на злочинну поведінку. Тому на думку І. Гуннарсдоттір та Х. Фрідріксдоттір для Ісландії є необхідним аналіз відповідності правам дитини питання кримінальної відповідальності неповнолітніх [9, с. 3].

Відповідно до законодавства Ісландії дитиною є особа, яка не досягла 18-річного віку. Європейський суд з прав людини досліджував питання мінімального віку кримінальної відповідальності, проте не визначив його конкретно. Правники-практики та науковці в Ісландії дискутують, де саме слід поставити акцент у питанні кримінальної відповідальності неповнолітніх, а саме звертати більшу увагу на права дитини чи на покарання за суспільно небезпечне діяння? На думку Джонатана Тормундссона, почесного члена кримінального суду, необхідно поспостерігати, якою мірою правила пенітенціарної системи й розслідування кримінальних справ застосовуються щодо розслідування кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми. Щодо кримінальних справ стосовно дітей віком від 15 до 18 років, Дж. Тормундссон вважає, що «не завжди зрозуміло, який шлях має бути пріоритетним, шлях захисту дітей чи шлях кримінального переслідування», він зауважує, що «законодавча політика останніх років спрямована на збільшення частки охорони дитинства, оскільки закон про охорону дитинства поширюється на дітей віком до 18 років» [9, с. 2]. Х. Фрідріксдоттір зауважує, що якщо ми зосередимось тільки на захисті дітей під час їх злочинної поведінки й відкинемо кримінальну відповідальність, то існує ризик того, що діти із проблемами поведінки отримають покарання незалежно від тяжкості й кількості правопорушень, що матиме відсутність реакції на кримінальне правопорушення й відсутність відповідальності за його вчинення. Проте у разі, коли буде зроблено занадто великий акцент на пенітенціарній адміністрації, то існує ризик того, що наша увага до потреб і виправлення дітей лишиться без уваги. Щоби подолати розрив між такими підходами, Х. Фрідріксдоттір запропонувала розроблення правових норм для кожної системи, щоби забезпечити обов'язкову й міждисциплінарну співпрацю поміж системою захисту дітей і системою кримінального захисту, коли діти скоюють злочини. З іншого боку кримінальний експерт Х. Гуннлаугссон вважає, що «підвищення віку кримінальної відповідальності до 18 років слід розглянути серйозно, оскільки дослідження вказують на те, що кримінальне переслідування дитини навіть заохочує до вчинення нових кримінальних правопорушень, і питання полягає у тому, чи не повинні інші засоби захисту бути більш домінуючими» [9, с. 2].

Як зазначалось вище, в Ісландії відповідальність за реагування на злочини неповнолітніх є покладеною насамперед на систему захисту дітей і пенітенціарну систему. Обидві ці системи є незалежними й водночас співпрацюючи між собою в разі, якщо неповнолітні особи учинили злочин. Проте метою системи захисту дітей є передусім захист неповнолітніх й забезпечення їхньої безпеки, тоді як завданням пенітенціарної системи є реагування на поведінку, що вважається як соціально небажаною, так і шкідливою, таким чином забезпечуючи захист суспільства в цілому. На думку Х. Фрідріксдоттір варто дослідити, чи подвійність й двосистемність реакції на учинення злочину неповнолітнім не призводить до неефективності маневрування, до прикладу, коли одна система чекає реакції, доки інша завершує втручання? Вчені вважає, що експерти і професіонали мають ретельно розглянути співпрацю систем, навіть у разі, коли відповісти на ці запитання нелегко [9, с. 6-7].

Кримінальна відповідальність неповнолітніх є пов'язаною із реалізацією прав дитини та прав людини в цілому, оскільки має бути дотриманим особливий статус

особи, спричинений її віком та психофізіологічним розвитком, що із такого віку впливає.

У Республіці Ісландія права людини захищаються Розділом VII Конституції Республіки Ісландія від 17 червня 1944 року № 33 [6] із наступними поправками.

Як зазначалось вище, вік кримінальної відповідальності у Ісландії становить 15 років, оскільки згідно із ст. 14 Загального кримінального кодексу від 12 лютого 1940 № 19 [5] людина не може бути покарана за вчинок, який вона учинила до 15 років. Таке положення вважається загальним середнім правилом про винуватість у кримінальних справах без урахування індивідуального розвитку, й це правило однаково застосовується до усіх, передбачених законодавством про кримінальну відповідальність.

Варто зазначити, що у Ісландії вік кримінальної відповідальності підвищувався двічі відтоді, як його було уперше встановлено законом. Чинний Загальний кримінальний кодекс Ісландії в п. 4 ч. 1 ст. 70 містить положення про те, що при призначенні покарання слід враховувати вік винного у діянні.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 70 Загального кримінального кодексу Ісландії закон не дозволяє посилити покарання чи інші санкції за повторне вчинення правопорушення до особи, якій було менше як 18 років на момент вчинення діяння.

Згідно із положеннями кримінального процесуального права Ісландії в процесі розслідування кримінальної справи щодо дітей їх не може бути взято під варту, окрім випадків, коли неможливо досягти правової мети шляхом доручення нагляду за дитиною надійним особам.

Цікаво, що дискусії в правовому товаристві цієї країни стосуються не лише віку кримінальної відповідальності, а й моменту вступу дитиною в такий вік. Так, ісландські вчені вважають, що є три можливі пояснення часу досягнення 15-ліття. Перший варіант є початком дня народження, а другий варіант стосуються точного часу народження. Третій варіант передбачає, що варто орієнтуватися на кінець дня народження. Проте, якщо неможливо з'ясувати час народження, то найдоцільніше орієнтуватися на кінець дня народження, оскільки перший варіант початку дня народження є найменш сприятливий для відповідача.

Варто зазначити, що у Ісландії Кримінально-процесуальний закон стосується розгляду кримінальних справ стосовно усіх обвинувачених, включаючи дітей віком 15-18 років. Окремі законодавчі акти стосуються правового статусу заарештованих, допитів поліцією, де особливо згадується про неповнолітніх. Також державним прокурором видано загальні правила, які зосереджуються на питанні дозволу на лікування до дітей, розгляду справ через крадіжки в магазинах, медіації.

Можна навести статистику щодо учинених неповнолітніми правопорушень у Ісландії за 2012-2015 роки. Так, 2012 року було вчинено 1188 протиправних діянь (із яких 292 вчинено дівчатами, 896 вчинено хлопцями), 2013 року вчинено 1034 протиправні діяння (із яких 251 вчинено дівчатами, 783 вчинено хлопцями), 2014 року вчинено 892 протиправні діяння (із яких 237 вчинено дівчатами, 655 вчинено хлопцями), 2015 року учинено 778 протиправних діянь (із яких 260 вчинено дівчатами, 518 вчинено хлопцями) [9, с. 71].

Стосовно вікового цензу кримінальної відповідальності, то в Ісландії у 1940 році його визначено в 15 років і з тих пір він залишається незмінним. На думку І. Гуннарсдоттір та Г. Фрідріксдоттір в Ісландії загалом робиться сильний наголос на забезпеченні прав дітей, які вчиняють злочини, наскільки це можливо. Підстави для зміни віку кримінальної відповідальності зараз відсутні, натомість важливо забезпечити дієвість та пильність системи захисту дітей та пенітенціарної системи стосовно забезпеченості прав дитини та виконання покладених на них завдань [9, с. 119].

Варто зазначити, що рівень злочинності в Ісландії є одним із найнижчих в світі, причиною чого називають відсутність значного класового розшарування (не більше 1,1 % дуже багатих та не більше 1,5 % бідних) та класових конфліктів, соціальну рівність, мінімізацію наркоманії, сильну систему попередження злочинності у вигляді розв'язку потенційно небезпечних ситуацій на початковому етапі. Наразі поліція прагне повністю ліквідувати організовану злочинність в країні.

Рекомендаційна частина. Дослідження особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні та Ісландії дає змогу помітити ряд питань, що потребують вивчення та вирішення законодавцем, правниками-практиками та науковцями.

Слід внести зміни до Кримінального кодексу України, де закріпити мету виховання неповнолітніх правопорушників. Необхідним є також прийняття спеціального закону про кримінальну відповідальність неповнолітніх.

Варто розглянути питання про застосування примусових заходів виховного характеру щодо неповнолітньої особи у разі звільнення її від кримінальної відповідальності за будь-якою підставою. Також перелік примусових заходів виховного характеру слід доповнити ще деякими заходами (наприклад, працевлаштування, закінчення навчання).

Правова система Ісландії передбачає особливе ставлення до неповнолітніх осіб, які вчинили злочини. Такий підхід передбачає поєднання реакції суспільства на протиправну поведінку із захищеністю прав дитини. Вартою уваги є фундаментальність наукової дискусії, що має місце серед ісландських правників про вік кримінальної відповідальності. Головні висновки сьогоднішніх досліджень в цій країні виходять із розуміння необхідності побудови правової системи, дружньої до дитини. Дієвість державної та суспільної реакції на вчинення неповнолітніми кримінальних правопорушень підтверджується низькими показниками кількості таких правопорушень.

На особливу увагу заслуговують ісландські методи мінімізації злочинності в цілому, до яких належать економічна й соціальна рівність, подолання наркоманії, дієвість превенції кримінальних правопорушень.

Висновки

Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх згідно із законодавством України передбачають: змогу звільнення від карної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру; скорочення різновидів покарань і обмеження строків установлених покарань; м'якші вимоги увільнення від кримінального покарання; зменшення строків, опісля збігу яких щодо неповнолітньої особи є можливим застосування умовно-дострокового звільнення, а також строків погашення й зняття судимості.

Проблемними питаннями кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні зараз є відсутність у Кримінальному кодексі детальних норм про мету виховання неповнолітніх правопорушників. Потрібним є прийняття окремого закону про кримінальну відповідальність неповнолітніх.

Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Ісландії знаходять своє вираження у тому, що: покарання, призначене законом за учинення правопорушення, може бути зменшеним від мінімуму, який є визначеним, якщо кримінальне правопорушення вчинено особою, якій ще не виповнилося 18 років, й через її молодість можна вважати, що повне покарання є непотрібним чи шкідливим; ніколи не можна засуджувати до більш тяжкого покарання за кримінальне правопорушення, вчинене у цьому віці, аніж на 8 років позбавлення волі; людина не може бути покарана за вчинок, який вона учинила до 15 років; при призначенні покарання слід враховувати

вік винного у діянні; не дозволено посилювати покарання чи інші санкції за повторне вчинення правопорушення до особи, якій було менше як 18 років на момент вчинення діяння.

На особливу увагу заслуговують ісландські методи мінімізації злочинність в цілому, до яких належать економічна й соціальні рівність, подолання наркоманії, дієвість превенції кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 20 жовтня 2021 року в справі № 521/4558/21. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/100432616?q=>
5. Загальний кримінальний кодекс Ісландії від 12 лютого 1940 року № 19 Almenn hegningarlög 1940 nr. 19 12. febrúar. URL: <https://www.althingi.is/lagas/153c/1940019.html>
6. Конституція Республіки Ісландія від 17 червня 1944 року № 33 із наступними поправками. Stjórnarskrá lýðveldisins Íslands 1944 nr. 33 17. júní. URL: <https://www.althingi.is/lagas/153c/1944033.html>
7. Гуртієва Л.М., Лукашкіна Т.В. Деякі пропозиції щодо вдосконалення нормативного регулювання звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 6. С. 221-225. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2021/86.pdf
8. Дмитришина Т. Проблеми вдосконалення інституту покарання неповнолітніх на сучасному етапі. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 6. С. 221-225. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.6.37>
9. Gunnarsdóttir Ingibjörg, Friðriksdóttir Hrefna. Er þörf á að breyta aldursmörkum sakhæfis á Íslandi? Júní 2018. URL: <https://skemman.is/bitstream/1946/29957/4/Meistararitger%C3%B0%20-%20Ingibj%C3%B6rg%20070518%20N%C3%9DTT.pdf>